

ایران چک‌ها تنها متهم پولشویی نیستند

بانک مرکزی یکی از اصلی‌ترین اهداف خود برای خروج ایران چک‌ها از گردش پولی کشور را جلوگیری از گسترش جرم پولشویی اعلام کرده است. پولشویی به آن جرائمی گفته می‌شود...

جام جم آنلاین: بانک مرکزی یکی از اصلی‌ترین اهداف خود برای خروج ایران چک‌ها از گردش پولی کشور را جلوگیری از گسترش جرم پولشویی اعلام کرده است. پولشویی به آن جرائمی گفته می‌شود که پول‌های کثیف ناشی از مبادلات غیرقانونی از جمله تجارت انسان، مواد مخدر، اسلحه و... به وسیله آن تطهیر شده و شکل و شمایل قانونی به خود می‌گیرد.

به عبارت بهتر صاحبان این پول‌های غیرقانونی درصددند تا با پاک کردن و از بین بردن منشأ پول‌های خود و با ردگم‌کنی، آن را به شکل دارای قانونی درآورده و به گردش بیندازند. در همین حال سیستم‌های بانکی و بانک‌های مرکزی کشورهای مختلف از طریق شفاف‌سازی هرچه بیشتر با ابزار و ثبت و دریافت اطلاعات از منشأ و صاحبان پول‌های نقد کلان درصددند تا پول‌های کثیف را شناسایی و از تطهیر آن جلوگیری کنند. این جلوگیری باعث می‌شود شبکه‌های فساد و قاچاق به مرور قدرت مالی خود را از دست بدهند، چرا که پول‌های ناشی از تجارت غیرقانونی قابل استفاده در بانک‌ها و شبکه‌های مالی قانونی نیست و مثلاً قابل سپرده‌گذاری، انتقال به مکان دیگر و... نخواهد بود و فقط می‌توان آن را به صورت نقد جابه‌جا یا تقسیم کرد که آن هم با ریسکی بسیار بالا همراه است. لذا بانک‌های مرکزی همواره در حال تکمیل و به روز کردن سیستم‌ها و روش‌های اطلاعاتی خود برای مبارزه با پولشویی هستند. در ایران نیز قانون مبارزه با پولشویی در 17 بهمن 86 ابلاغ و آیین‌نامه اجرایی آن در 14 آذر 88 اجرایی شد. تمرکز اصلی این آیین‌نامه بر شفاف‌سازی هرچه بیشتر اطلاعات منشأ و صاحب پول در بدو ورود به بانک است. به عبارت بهتر ارائه هرگونه خدمات بانکی به افرادی که مدارک هویتی کاملی نداشته باشند یا بانک از احراز هویت آنان اطمینان حاصل نکند، ممنوع است. حساب افراد سیاسی خارجی مورد تاکید ویژه این آیین‌نامه است. محدودیت معاملات نقدی تا سقف 15 میلیون تومان در هر روز برای هر نفر از دیگر ابزار پیش‌بینی شده در این آیین‌نامه است تا صاحبان پول را مجبور سازد معاملات و نقل و انتقال پول خود را از طریق بانک‌ها انجام دهند و این یعنی اجبار برای احراز هویت پول و صاحب پول. وزارت امور اقتصادی و دارایی مقررات مشابهی را برای بورس نیز در دست طراحی دارد تا پول‌های کثیف از طریق کارگزاران بورس وارد چرخه خرید و فروش سهام و تبدیل آن به دارای نشود.

ایران چک‌ها و پولشویی

اما ظاهراً ورود ایران چک‌ها به چرخه پولی کشور در مرداد 87 و افزایش سهم آنها در سبد پولی کشور به 56/20 درصد، مشکلی در اجرای قوانین ضد پولشویی ایجاد کرده است. بانک مرکزی می‌گوید چون ایران چک‌ها پشت‌نویسی نمی‌شود، معاملات نقد هنگفت و غیرقابل رهگیری از طریق آن امکانپذیر است و لذا نمی‌توان به راحتی به شناسایی مالک و منشأ پول نایل شد.

به عبارت بهتر ایران چک‌ها سرعت گردش نقدینگی در اقتصاد را افزایش داده و مقدار این سرعت طوری بالا رفته است که بانک مرکزی قادر به کنترل آن و وارد کردن آن به چرخه بانکی کشور نیست. لذا راه‌حل را در خروج تدریجی ایران چک‌ها از چرخه دیده و براساس آخرین اعلام از پنجم بهمن ماه ابتدا ایران چک‌های 100 هزار تومانی از طریق پشت‌نویسی و تحویل به بانک از چرخه پولی کشور خارج می‌شود تا در آینده نوبت به ایران چک‌های 50 هزار تومانی برسد. بانک مرکزی می‌افزاید: با خروج ایران چک‌ها از چرخه پولی، درشت‌ترین اسکناس موجود در چرخه از 100 و 50 هزار تومان که همان ایران چک‌های شبه اسکناس باشند به 10 هزار تومانی نه‌چندان رایج شده، کاهش خواهد یافت و لذا افزایش حجم پول، معاملات نقدی را دشوار و مراجعه به سیستم بانکی و در نتیجه ثبت مالک و منشأ پول را بیشتر امکانپذیر خواهد کرد.

یک علامت سوال بزرگ

با این حال در برابر این استدلال بانک مرکزی یک علامت سوال بزرگ قرار دارد و آن این است که چرا با وجود اسکناس‌های بسیار درشت‌تر از ایران چک‌های ایران در سایر نقاط دنیا، کشورهای دیگر قادر به کنترل پولشویی هستند؟ مثال و نمونه بارز در این باره را می‌توان در اسکناس‌های موجود در پول واحد اروپایی - یورو - دانست که با این که این اسکناس‌های درشت در 17 کشور از 27 کشور عضو اتحادیه اروپا به طور رسمی منتشر می‌شود و پس از دلار آمریکا تقریباً پر معامله‌ترین ارز بین‌المللی محسوب می‌شود، پس چرا کشورهای اروپایی که حجم مبادلات داخلی و بین‌المللی‌شان چندین برابر ایران است، قادر به کنترل اثر این اسکناس‌ها بر فرآیند پولشویی هستند؟ در سبد پول واحد اروپایی - یورو - 7 اسکناس از 5 تا 500 یورویی به چشم می‌خورد. اسکناس 100 یورویی به تنهایی از ایران چک 100 هزار تومانی حدود 40 تا 45 هزار تومان بیشتر ارزش دارد و اسکناس 500 یورویی نیز 6 برابر یک قطعه ایران چک 100 هزار تومانی می‌ارزد. این ماجرا درباره دلار آمریکا نیز وجود دارد. در سبد اسکناس دلار، اسکناس‌های 100 دلاری وجود

دارد که از ایران چک 100 هزار تومانی حدود 10 هزار تومان بیشتر ارزش دارد. حال باید پرسید چگونه اسکناس‌های بسیار درشت 500 یورویی با یکصد دلاری با آن دامنه گسترده معاملاتی بین‌المللی اثرات پولشویی محدودی دارند اما ایران‌چک‌های 50 و 100 هزار تومانی که معادل ارزش اسکناس‌های رده چهارم یا پنجم آن ارزهای بین‌المللی هستند، فقط در داخل مرزهای ایران چنین اثرات گسترده‌ای را در پولشویی دارند؟ مشکل از کجاست؟

په‌ماسب مظاهری: این که ایران‌چک‌ها قابلیت پولشویی دارند و اسکناس‌های درشت اروپایی و آمریکایی این قابلیت را کمتر دارند، به سرانه اسکناس ایران در قیاس با این‌کشورها برمی‌گردد. چرا که هر قدر تعداد اسکناس در گردش بیشتر باشد، امکان کنترل بر آن کمتر است

په‌ماسب مظاهری - رئیس کل سابق بانک مرکزی - در این باره به خبرنگار ما می‌گوید: این که ایران‌چک‌ها قابلیت پولشویی دارند و اسکناس‌های درشت اروپایی و آمریکایی این قابلیت را کمتر دارند به سرانه اسکناس ایران در قیاس با این‌کشورها برمی‌گردد. چرا که هر قدر تعداد اسکناس در گردش بیشتر باشد، امکان کنترل بر آن کمتر است.

وی افزود: سرانه اسکناس در ایران حدود 110 برگ است. یعنی به ازای هر ایرانی 110 برگ اسکناس در گردش وجود دارد، اما این رقم در کشورهای همسایه ما مثل پاکستان حدود 35 برگ و در کشورهای اروپایی و آمریکایی حدود 10 تا 15 برگ است.

وی اظهار کرد: هر قدر شمار اسکناس‌های در گردش کمتر باشد، امکان ثبت، نظارت و رهگیری آن بیشتر است. مثلاً در یک کشور اروپایی وقتی شما با کارت بانکی خود در یک محدوده زمانی مشخص اسکناس درشت دریافت می‌کنید، دریافت آن اسکناس درشت و شماره آن در رزومه امنیتی کارت شما ثبت می‌شود و اگر این دریافت از حد متعادل بیشتر شود، بانک به عملکرد حساب شما مشکوک شده و روی عملکرد مالی شما تحقیق می‌کند. این اسرار پرداخت وجه نقد به بانک نیز وجود دارد. یعنی اگر شما در یک یا چند نوبت اسکناس‌های درشت متعددی را به بانک تحویل دهید، بانک احتمالاً به عملکرد شما مشکوک شده و روی حساب شما تحقیق خواهد کرد.

وی تصریح کرد: نکته دیگر آن است که ترکیب اسکناس‌های درشت در سبد اسکناس ایران و مثلاً یورو بسیار متفاوت است، به طوری که سهم ایران‌چک‌ها که درشت‌ترین شبه‌پول‌های موجود در چرخه پولی را تشکیل می‌دهد، در سبد اسکناس بیش از 50 درصد است، اما سهم 500 یورویی به کمتر از 8 درصد می‌رسد. جالب است در یک سایت تحلیلی بین‌المللی دیدم که در تمام چرخه بین‌المللی اسکناس، تنها حدود 165 هزار قطعه 1000 دلاری وجود دارد که این ارقام تفاوت‌های تعدادی و در نتیجه کمیت و کیفیت اجرایی قوانین پولشویی را نشان می‌دهد.

مظاهری گفت: تا جایی که به خاطر دارم تعداد ایران‌چک‌های منتشره تا زمان حضورم در بانک مرکزی حدود 180 تا 200 میلیون برگ بود. حالا این رقم را با 165 هزار قطعه اسکناس 1000 دلاری مقایسه کنید. یا جالب است بدانید حدود 70 درصد سبد اسکناس کشور را (بدون احتساب ایران‌چک‌ها) اسکناس 2 و 5 هزار تومانی تشکیل می‌دهد. وی افزود: لذا نفس انتشار ایران‌چک‌ها باعث تسهیل پولشویی نمی‌شود، چراکه در دنیا اسکناس‌هایی بسیار درشت‌تر را برای تسهیل در مبادلات منتشر کرده‌اند، اما تفاوت‌ها را تعداد اسکناس‌ها ایجاد می‌کند و لذا باید از تعداد اسکناس‌های در گردش کم کرد و سمت و سوی دریافت و پرداخت‌ها را الکترونیکی کرد.

رئیس کل سابق بانک مرکزی تصریح کرد: اگر ایران‌چک‌ها هم از چرخه خارج شود و اسکناس‌های درشت‌تر از 10 تا 50 هزار تومانی جایگزین آن شود باز هم کمکی به مبارزه با پولشویی صورت نخواهد گرفت، چون این سرانه اسکناس بالای ماست که تسهیل‌کننده پولشویی است.

مظاهری گفت: به عقیده من باید در بسته سیاست‌های پولی ابزارهایی برای کاهش معاملات نقدي و استفاده از اسکناس و تشویق انجام معاملات از طریق الکترونیک پیش‌بینی شود. مقدمه این امر تقویت لجستیکی شبکه شتاب و شبکه‌های نقل و انتقال وابسته به آن و همچنین تدوین مقررات مربوطه است.

وی افزود: فقط از طریق الکترونیکی کردن معاملات اجتماعی است که می‌توان پولشویی را کنترل کرد. هر قدر هم کنترل هویت در بانک‌ها دقیق باشد، باز هم روش‌های جعل هویت از آن جلوتر است، اما وقتی مبادلات الکترونیکی باشد، جلوی بسیاری از این تخلفات گرفته می‌شود. در کشورهای غربی هم دیدید که جلوی انتشار اسکناس درشت را نگرفته‌اند، بلکه تعداد آن را کاهش داده و سپس نیاز به استفاده از آن را با گسترش و ضامن کاهش هزینه نقل و انتقال الکترونیکی پول را از بین برده‌اند. شاید تعجب کنید، اما در اروپا یا آمریکا خیلی از شهروندان اسکناس 500 یورویی یا 1000 دلاری را زیاد ندیده‌اند یا زیاد امکان استفاده از آن برایشان پیش نیامده است، اما اسکناس‌های درشت مثل ایران‌چک‌های ما وجود دارند و تسهیل‌کننده پولشویی هم نیستند.

سیدعلی دوستی‌موسوی / گروه اقتصاد